

Arkitektur som politik

– Vi kallar det för arkitektur för att vi anser att vi som arkitekter behöver agera, säger Jelena Mijanović, arkitekt och ansvarig för Codesign Research Studio, som står bakom projektet No Way.

TEXT: KARIN ANDERSSON FOTO: PATRICIA CASTELLANOS BURÉN

Det är kväll i centrala Stockholm. Runt Sergels torg har Codesign Research Studio iscensatt rum som människor inte borde behöva uppleva i verkligheten. Starka färger lyser på marken. Sprayfärg i schabloner visar stängsel, flyktförvar, skuggan av ett lövverk, planritningen av ett hotellrum, lastutrymmet på en mindre lastbil. I lysande röd färg visas avtryck från skosulor, stillastående fötter, fötter på vandring, fötter som står på led, kroppar som ligger ner, sover, väntar.

– Jag åkte först, för att min familj skulle kunna komma efter.
– De körde till stranden.
– Vi åkte på kvällen, 20 personer i en minibuss. Det var väldigt trångt, jag hade två barn i mitt knä.

Tolkning av rum

Händelserna är berättade av personer som flytt till Sverige, uppläs-

ta av Codesign Research Studio. De tvådimensionella rummen är tolkningar i skala 1:1 av rum dessa personer befunnit sig i under sin flykt genom Europa.

På Kulturnatten 29 april i Stockholm arrangerade Codesign Research Studio en vandring baserad på berättelser som de samlat in i projektet No Way. No Way har fokuserat på de rum som en person på flykt på olika sätt passerar från Turkiet till Sverige. Det är rumsliga konsekvenser av de lagar som hindrar flyktingar från att ta sig till Europa på ett säkert och lagligt sätt. Många av rummen finns längs Europas sydliga gränser och är till för att hålla människor som flyr från krig antingen instängda eller utestängda.

Behöver agera

– Vi har tagit på oss ett ansvar som arkitekter genom att kalla dessa rum för arkitektur, även om det inte nödvändigtvis är arkitekter som ritat gränsbyggen, säger

Jelena Mijanović, arkitekt och ansvarig för Codesign Research Studio. Vi kallar det för arkitektur för att vi anser att vi som arkitekter behöver agera.

– Rummen är en konsekvens av politiken som förs i EU, menar hon. Men vem tar ansvar för denna konsekvens, frågar hon. Svaret uteblir.

Codesign Research Studio, CoRS, är inne på sitt tredje år. Det är ett dotterbolag till arkitektkontoret Codesign. Varje år fokuserar medarbetarna på ett nytt tema och varje år antas en ny grupp unga arkitekter som jobbar deltid på CoRS och resten av tiden på Codesign. Den enda som blir kvar varje år är Jelena Mijanović.

De mest exkluderade

– Vi startade CoRS för att vi ville jobba med frågor som rör de människor i samhället som är mest exkluderade både rumsligt och socialt. Vi vill vara en länk mellan beslutsfattare och dessa människor som sällan blir lyssnade på.

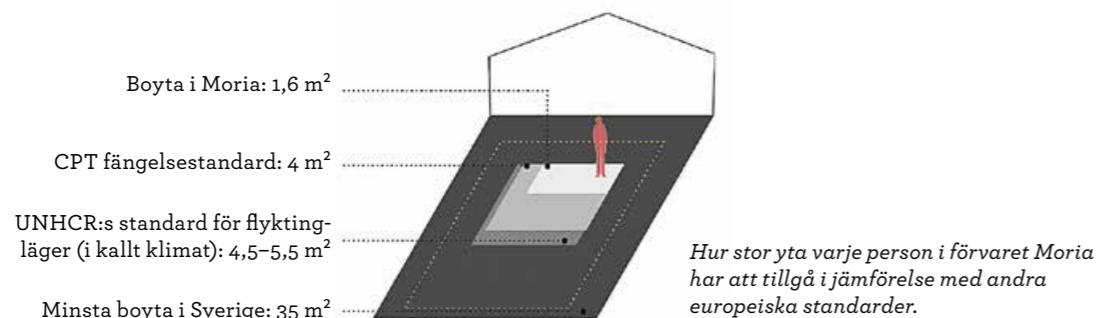

Jelena Mijanović är arkitekt och ansvarig för Codesign Research Studio.

Illustration: Codesign Research Studio

Den totala längden staket i relation till antalet människor inhysta i flyktingförvaret Moria på den grekiska ön Lesbos.

Snitt av förvaret i Moria som visar proportioner mellan byggda strukturer i lägret.

Tidigare år har CoRS jobbat tematiskt med asylboenden i Sverige och med arkitekturen längs Europas gränser. I år knyter de ihop dessa tidigare teman genom att undersöka de rumsliga situationer en flykting kan möta längs vägen, över gränsen till södra Europa, på sin väg över kontinenten och slutligen i Sverige i norr.

– Vi tar oss an detta som arkitek-

ter. Det är grundläggande för oss att vi positionerar oss som just arkitekter, att vi använder arkitektens metoder och verktyg för att beskriva de rumsliga situationer vi ser och får beskrivna för oss. Det gör vi genom både två- och tredimensionella analyser och beskrivningar.

Sammanfattande rapport

Rapporten som sammanfattar No

Way tar oss bland annat till den grekiska ön Lesbos i Medelhavet nära den turkiska kusten och flyktingförvaret Moria. Ett uppslag visar hur stor plats de 11 km stängsel som finns i Moria tar i förhållande till hur stor plats de människor som hålls där upptar om de står på en lång rad. Hela uppslaget täcks av stängsel. En knapp åttondel av uppslaget är människor.

Vi ser också en ritning som jämför hur stor yta varje person i Moria har att tillgå, med CPT (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), UNHCR:s rekommendationer för sovsalar i flyktingläger och medelvärdet på 35 kvm boyta per person i Botkyrka där man är som mest trångbodd i Sverige. Utrymmet i Moria är klart minst med sina 1,6 kvm. Rekommenderad yta enligt CPT är mer än dubbelt så stor, 4 kvm.

Detaljerade illustrationer

Rapporten visar även arkitektoniska planritningar och sektioner över lägret i Moria, en kvalitetsanalys över luften i en lastbil som smugglar människor landvägen till Europa samt detaljerade rumsliga illustrationer över de rum deras intervjupersoner befunnit sig i under sin flykt genom Europa. CoRS gör arkitekturritningar över platser som aldrig var menade att användas av människor.

– När vi visade vårt material för våra samarbetspartners, jurister och sociologer, som har jobbat med dessa frågor länge men inom andra discipliner sa de att de förstod statistiken på ytterligare ett sätt. Att den blev mer verklig, lättare att kommunicera och svårare att värja sig mot. De kan statistiken men de har inte sett den. De jobbar med ord och stapeldiagram, vi jobbar med rum och visualiseringar, säger Jelena Mijanović.

Arkitektur som underlag

Syftet med CoRS är att använda arkitekturen som underlag och bevismaterial för att förstå och förklara samhällsfrågor och politik. Det finns inget vinstdrivande eller kommersiellt i arbetet. Målet med No Way är att påverka politiken och eliminera de rum som politiken ger upphov till, rum som är direkt skadliga för människor, både psykiskt och fysiskt.

– Vi vill vara en länk mellan be-

slutsfattare och de människor som tvingas använda dessa flyktens rum. Materialet vi tar fram måste ut. Det får inte stanna inom kontorets väggar.

För att nå målet har de jobbat med Migrationsverket och Boverket, skrivit rapporter som presenterats för politiker, arrangerat aktioner, utställningar, panelsamtal. Samt haft kontakt med makten i Bryssel. Det är de som kan förändra politiken som dessa rum är en konsekvens av, menar Jelena Mijanović. CoRS har lämnat över materialet till Cecilia Wikström, svensk EU-parlamentariker med ansvar för att reformera Dublinförordningen.

Använda materialet

– Är det någon vi vill nå så är det Cecilia Wikström. Vi jobbar för att hon ska kunna använda vårt material som ett underlag i sitt arbete för att få andra att förstå att dessa rum inte kan få finnas. Målet är att vårt arbete blir underlag till politiska beslut.

Jelena Mijanović menar att det är svårt att förändra samhället utifrån deras roll som arkitekter. Den traditionen är inte tillräckligt stark.

– Som yrkesgrupp tycker jag att vi skulle kunna ta mycket större plats politiskt och samhällsmässigt. Vi är en kraft och en viktig

aktör. Varför använder vi inte den kraften och vår kunskap för att påverka politiken och samhällsutvecklingen?

Inåtvänd kår

Jelena Mijanović menar att arkitektkåren är inåtvänd och att det till stor del saknas socialt och politiskt engagemang och riktning utåt. Hon tycker att arkitektkåren borde ha ett större fokus på brukarens behov, som inte alltid sammanfaller med beställarens, och även ta ansvar för de mest utsatta människor som ska använda och leva i de rum och miljöer vi ritat.

– I vissa frågor är det viktigt att positionera oss som bransch. Det skulle exempelvis kunna handla om minimi- och kravspecifikationer för asylboenden. Där kan vi gå ihop som arkitektbransch, sätta ner foten och säga: Detta accepterar inte vi. Det är som om läkare går ihop, hänvisar till sin professionella expertis och säger: Detta skriver inte vi under på, det är direkt skadligt för människor.

Hon återkommer till de metoder och verktyg, den expertis, som är unik för arkitekter – att förstå och kommunicera rumsliga situationer och hur de påverkar människor. Den kunskapen är viktig och borde finnas i många sammanhang. Inte minst där politiska beslut tas. ●

No Way

● Genom intervjuer har CoRS samlat in information om de rumsliga konsekvenserna av de lagar som hindrar flyktingar från att ta sig till Europa på ett säkert och lagligt sätt. CoRS strukturerade upp de många olika rum de fått beskrivna för sig i intervjuer och kategoriserade dem i sex olika typologier: samling, förvar, gömställe, mötesplats, paus och transport. På en flykt genom Europa befann sig de intervjuade människorna i genomsnitt i 44 olika rum. Under en flygresa med visum räcker det med fyra rum. Under 2015 kom över 1 miljon flyktingar till Europa, 3771 personer dog i Medelhavet. Under 2016 kom 355 361

flyktingar till Europa, 5 098 personer dog i Medelhavet.

Man skulle kunna säga att politiken lyckats – färre kommer. Men då fler dör än året innan så undrar man vem som skulle skriva under på ett sådant system för flyktingmottagande.

Medarbetare på CoRS under 2016/17 var Markus Hölbling, arkitekt, Helena Cervin-Ellqvist, arkitekt, Leni Ellburg, arkitekt samt Jelena Mijanović, arkitekt och ansvarig för Codesign Research Studio.

Läs mer på codesign.se/codesign-rs/